

स्थानीय राजपत्र

राप्ती गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड:५

संख्या:२

मिति:२०७८/१२/२२

भाग २

राप्ती गाउँपालिका, दाङ

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत २०७८/११/२७

**स्थानीय बाल अधिकार समिति सञ्चालन कार्यविधि-
२०७८**

पृष्ठभूमि:

नेपालको सविधान २०७२ को मौलिक अधिकार अत्रतगत धारा ३९ को बालबालिका सम्बन्धि हक र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले बाल संरक्षणलाई प्रमुख आधार बनाएको छ । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को प्रस्तावनामा नै “बालबालिकाको अधिकारको सम्मान, संरक्षण, प्रवर्द्धन र परिपूर्ति गरि बालबालिकाको सर्वोत्तम हित कायम गर्न बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न वान्छनीय भएकोले” भन्ने उल्लेख गरिएको छ । साथै, बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा १८ मा राज्यको दायित्व अत्रतगत “विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूको पालनपोषण, संरक्षण, स्वास्थ्य र शिक्षा लगायतका आधारभूत आवश्यकताको व्यवस्था गर्न राज्यले उपलब्ध स्रोत साधनको आधारमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउनेछ” भन्ने उल्लेख गरेकोले राप्ती गाउँपालिकाले सोको महसुस गरि यो कार्यविधि तयार गरेको हो । त्यसैगरी बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ७ को उपदफा १ देखि १० सम्म, दफा १२, दफा १७, दफा ५० देखि ५९, दफा ६० को उपदफा ३, दफा ६१, दफा ६२ र परिच्छेद ७ (बालबालिकाको अधिकार तथा निज प्रतिको दायित्वको संरक्षण र प्रचलन) अत्रतगतको दफा ६४ र दफा ६५ बमोजिम दिएको अधिकारको संरक्षण गर्न यो कार्यविधिको आवश्यकता परेको हो । सामाजिक न्याय सुनिश्चित हुने र सभ्य समाज निर्माणको लागि बाल अधिकारको प्रवर्द्धन गर्न नेपालले बाल अधिकार महासन्धि, १९८९ र अन्य अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय कानूनलाई अनुमोदन गरेको छ । नेपालको संविधान, राष्ट्रिय तथा अत्रतराष्ट्रिय कानूनमा भएका बालअधिकारको संरक्षण र सम्बन्ध सम्बन्धी व्यवस्थाहरूको पूर्ण परिपालना र कार्यान्वयनमा बालबालिकाको उच्चतम हित हुने ठानी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरि राप्ती गाउँपालिकाले “स्थानीय बाल अधिकार समिति सञ्चालन कार्यविधि –२०७८” तर्जुमा गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

(क) यस कार्यविधिको नाम “स्थानीय बालअधिकार समिति सञ्चालन कार्यविधि २०७८” रहनेछ ।

(ख) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

(ग) यो कार्यविधि गाउँपालिका वा नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले प्रतिस्थापन गर्ने वा खारेज गर्ने ब्यवस्था नगरे सम्म क्रियाशिल रहने छ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिको प्रयोजनका लागि निम्न परिभाषा कायम गरिएको छ:

(क) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधान २०७२ लाई सम्झनु पर्दछ ।

(ख) “स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन” भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ सम्झनु पर्दछ ।

(ग) “बालबालिका सम्बन्धी ऐन” भन्नाले संघीय सरकारले जारी गरेको बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ र लुम्बिनी प्रदेशको बालबालिका सम्बन्धि ऐन २०७६ समेत लाई सम्झनु पर्दछ ।

(घ) “कार्यविधि” भन्नाले राप्ती गाउँपालिकाले जारी गरेको स्थानीय बालअधिकार समिति सञ्चालन कार्यविधि २०७८ सम्झनु पर्दछ ।

(ङ) “स्थानीय तह” भन्नाले राप्ती गाउँपालिका तथा त्यस अन्तर्गत रहने वडा कार्यालय समेतलाई सम्झनु पर्दछ ।

(च) “सेवा प्रदायक” नेपाल सरकार अन्तर्गत स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह गर्नको लागि ईकाइको रूपमा रहेका स्वास्थ्य, शिक्षा, महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नगरीक, सामाजिक विकास, पशु सेवा, कृषि सेवा, प्रहरी चौकी तथा गैह सरकारी संघसंस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

(छ) “बालबालिका” भन्नाले १८ वर्ष उमेर पूरा नगरेका सबै व्यक्तीहरूलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ज) “बाल समुह वा बाल क्लब” भन्नाले स्थानीय तहमा सुचिकृत भएका १८ बर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको सँगठन वा समुहलाई जनाउदछ ।

(झ) “बाल सञ्चालन” भन्नाले राप्ती गाउँपालिकाको वडा र पालिका स्तरमा बाल समुह वा बाल क्लबहरूको सञ्चालनलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ञ) “सहयोगी संस्था” भन्नाले स्थानीय तहमा बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्नका लागि अनुमति प्राप्त गैरसरकारी संस्थाहरूलाई जनाउनेछ ।

(ट) “पारा-सामाजिक कार्यकर्ता” भन्नाले स्थानीय तहमा घटना व्यवस्थापनको माध्यमबाट बालसंरक्षणलाई प्रवर्द्धन तथा संरक्षण गर्नका लागि पालिकाद्वारा नियुक्त पारा-सामाजिक कार्यकर्ता जनाउनेछ ।

(ठ) “स्थानीय बाल अधिकार समिति” भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६० ले दिएको अधिकार अनुसार यस राप्ती गाउँपालिकामा गठन गरिएको पालिका स्तरिय समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ड) “वडा बाल अधिकार समिति” भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम गठन भएको वडा स्तरको बालअधिकार समिति समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ढ) “बाल कल्याण अधिकारी” भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६१ तथा यस कार्यविधि अनुसार तोकिएको वा नियुक्त गरिएको व्यक्तिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ण) “बालमैत्री स्थानीय शासन समिति” भन्नाले बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८ वा यसलाई प्रतिस्थापन गर्न बनेको संघीय वा प्रादेशिक वा स्थानीय कानून बमोजिम गठन भएको समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

- (त) “बाल कोष” भन्नाले राप्ती गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेको बाल कोष सञ्चालन कार्यविधि २०७८ अनुरूप स्थापना गरी कार्यान्वयनमा रहेको कोषलाई जनाउदछ ।
- (थ) पालिका भन्नाले राप्ती गाउँपालिका, गाउँ सभा, कार्यपालिका र वडा समिति तथा गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्र समेत सम्झनु पर्दछ ।
- (द) कार्यपालिका भन्नाले राप्ती गाउँपालिकाको कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।

३. उद्देश्य:

- (क) यस पालिकामा रहेका बालबालिकाहरूको अधिकारको सम्मान, संरक्षण, प्रवर्द्धन र बालबालिकाको आवश्यकता परिपूर्ति गरि बालबालिकाको सर्वोत्तम हित कायम गर्ने ।
- (ख) बालबालिकाहरूको पालनपोषण, संरक्षण, स्वास्थ्य र शिक्षा लगायतका आधारभूत आवश्यकताको व्यवस्था गर्न राज्यले उपलब्ध स्रोत साधनको आधारमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- (ग) नेपालको संविधान, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा भएका बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्थाहरूको राप्ती गाउँपालिकामा पूर्ण परिपालना र कार्यान्वयनको लागि पहल गर्ने ।
- (घ) पालिकालाई बालमैत्री गाउँपालिका निर्माण गर्नको लागि बालमैत्री नीति, कार्यक्रम र क्रियाकलापहरूको निर्माण, कार्यान्वयन गर्ने ।

४. स्थानीय बाल अधिकार समितिको गठन:

बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६० को उपदफा २ र लुम्बिनी प्रदेशको बालबालिका सम्बन्धि ऐन २०७६ को दफा ४४ अनुसार “प्रत्येक स्थानीय तहमा गाउँ कार्यपालिका वा नगर कार्यपालिकाको उपाध्यक्ष वा उप-प्रमुखले तोकेको त्यस्तो कार्यपालिका वा नगरपालिकाको सदस्यको अध्यक्षतामा स्थानीय बालअधिकार समिति रहनेछ” भन्ने कुरा उल्लेख भए बमोजिम यस पालिकामा पनि स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन गरिनेछ । समिति गठन गर्दा तपसिल बमोजिमको प्रक्रियाहरू अपनाईनेछ ।

- (क) गाउँपालिकाको आवश्यकताको आधारमा ५ दिन अगाडी प्रत्येक वडाका वडा अध्यक्षहरू, वडा स्तरिय बाल अधिकार समितिका संयोजक, कार्यपालिकाका सदस्यहरू, बिद्यालयका प्रधान अध्यापकहरू र वडा स्तरिय बालक्लब सञ्चालका अध्यक्ष र पालिका स्तरिय बाल क्लब सञ्चालका अध्यक्ष सहित एक जना बालिकालाई स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन गर्ने सम्बन्धी विषय उल्लेख गरि पत्राचार गरिनेछ ।
- (ख) उपस्थित भएका व्यक्तिहरूको उपस्थितिमा बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६० को उपदफा २ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरि यस कार्यविधिले तोके बमोजिमको स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन गरिने छ ।
- (ग) कार्यविधिले तोके बमोजिमको समिति गठन गर्नु पूर्व समिति गठन भएको भए यो कार्यविधि स्वीकृत भए पछि यस कार्यविधि अनुसारको स्थानीय बाल अधिकार समितिको गठन गरिनेछ ।
- (घ) स्थानीय बाल अधिकार समितिका पदाधिकारीहरूले बालसंरक्षण सम्बन्धि आचारसंहितामा हस्ताक्षर गर्नेछन् र सो को पालनाको लागि बालसंरक्षण नीतिको एक-एक प्रति प्रदान गरिनेछ ।

५ स्थानीय बाल अधिकार समितिको संरचना:

- (क) यस गाउँपालिकामा गाउँपालिका स्तरिय स्थानीय बाल अधिकार समितिको संरचना तपसिल बमोजिमको १९ सदस्यीय समिति रहनेछ ।

य	गाउँपालिका उपाध्यक्ष वा निजले तोकेको कार्यपालिकाको सदस्य..... संयोजक....	१ जना
य	नौ (९) वटै वडा बाल अधिकार समितिका संयोजकहरू	सदस्य ९ जना
य	पालिका स्तरिय बाल सञ्चालको संयोजक र एक जना महिला सदस्य समेत ..	सदस्य...२ जना
य	गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य १ जना
य	गाउँपालिकाको शिक्षा शाखा प्रमुख	सदस्य १ जना
य	गाउँपालिकाको केन्द्रमा रहेको प्रहरी कार्यालय प्रमुख	सदस्य १ जना
य	गाउँपालिकाको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शाखा प्रमुख	सदस्य १ जना
य	बालबालिका सम्बन्धी कार्य गर्ने गैह्र सरकारी संस्थाहरू मध्येबाट ...	सदस्य१ जना
य	पालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य १ जना
य	बाल कल्याण अधिकारी वा गाउँपालिकाको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शाखा	सदस्य सचिव १ जना

- (ख) आवश्यकता अनुसार विकासका साझेदार संस्थाका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा सहभागी गराउन सकिनेछ ।
- (ग) तोकिएको संरचना अनुसारका व्यक्तिहरू उपलब्ध नभएमा समितिको निर्णयले बाल अधिकारको निम्ति कार्य गर्न सक्ने अन्य कुनै व्यक्तिको चयन गर्न सक्ने छ ।
- (घ) समितिको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ । तर समितिको कुनै संयोजक, सदस्य वा सदस्य सचिव मध्य कसैले तोकिएको जिम्मेवारी वहन गर्न नसकेको पर्याप्त आधार वा कुनै राजनितिक दल प्रतिको आस्थाको आधारमा कार्य गरेको आधार फेला परेमा निजको पद कार्यपालिकाको निर्णयले जहिले सुकै खारेज गर्न सकिनेछ र सो

रिक्त स्थानमा कार्यपालिकाले निर्णय गरेको ब्यक्तिलाई नियुक्त गर्न सकिनेछ ।

६. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- स्थानीय बालअधिकार समितिले बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ तथा प्रदेश स्तरिय बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७६ मा उल्लेखित बाल संरक्षणका सवालहरू र बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ तथा प्रदेश स्तरिय बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७६ ले प्रदान गरेका अन्य अधिकार र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा बाल अधिकार सम्बन्धी प्रदान गरेको अधिकार सहित तपसिल बमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकार हुनेछ ।
- (क) तथ्याङ्क संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने: पालिका भित्रका विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा बालश्रम वा बालश्रमको जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने र बार्षिक रूपमा अद्यावधिक गरी कार्यपालिकामा सम्प्रेषण गर्ने ।
- (ख) वार्षिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने : बालबालिकाको क्षेत्रमा आवश्यकता पहिचान गरी बिभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूको समन्वयमा समुदायमा आधारित वार्षिक योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गराउनका लागि आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्ने । कार्य योजना तयार गर्दा जोखिममा रहेका बालबालिकालाई लक्षित र लाभान्वित हुने क्रियाकलाप, सचेतनामूलक क्रियाकलाप, क्षमता विकास र आकस्मिक सहयोगका क्रियाकलाप लगायत बालबालिकाको समग्र संरक्षण र सहभागिताको अधिकार सुनिश्चित हुने किसिमका योजनाहरू तयार गर्ने ।
- (ग) समन्वय र सहकार्य गर्ने: पालिकामा कार्यरत सरकारी, गैर सरकारी निकाय एवं नीजि क्षेत्रहरू, संघसंस्थाहरूसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरी जोखिममा रहेका बालबालिकालाई आवश्यक सहयोग पुर्याउन र उनीहरूको संरक्षणको अधिकार सुनिश्चित गर्न सहयोग पुर्याउने ।
- (घ) सचेतना : बालबालिकामाथि हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, हेला, शोषण, बालश्रम अन्त्य गर्न तथा उनीहरूका लागि समुदाय, विद्यालय र परिवारमा सुरक्षित र संरक्षित वातावरण सृजना गर्न सहयोग पुग्ने किसिमका सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । जस्तै : असल अभिभावकत्व, बालविवाह न्युनिकरण, जन्म दर्ता, विद्यालय भर्ना, पूर्ण खोप, दण्डरहित शिक्षण, बालसहभागिता, बालमैत्री व्यवहार, बालश्रम जस्ता विषयमा अत्रतक्रिया, रेडियो कार्यक्रम, सार्वजनिक सुनुवाई, अत्रतसंवाद, गाउँ-टोल अभियान आदि क्रियाकलापको माध्यमबाट सचेतना जगाउने ।
- (ङ) श्रोत नक्शांकन र सिफारिस संयन्त्रको स्थापना गर्ने: सरकारी, गैर सरकारी र नीजि क्षेत्रबाट बालबालिकाहरू र तिनिहरूका परिवार लक्षित सेवाहरूको नक्शांकन गरी आवश्यक रोष्टर तयार गर्ने । उल्लेखित उपलब्ध सेवाहरू जोखिममा रहेका बालबालिकाको समस्या समाधानमा केन्द्रित गर्न पालिका स्तरिय सिफारिस संयन्त्र स्थापना गरी सक्रिय बनाउने ।
- (च) बालबालिका सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवं कार्यान्वयनका लागि पैरवी गर्ने : बालअधिकारको संरक्षण र प्रबर्द्धनका लागि बिभिन्न सवालहरूमा आधारित आवश्यक नीति, कार्यक्रमहरूको निर्माण एवं पैरवी गर्ने साथै कार्यपालिकालाई सिफारिस गर्ने ।
- (छ) बाल कोषको स्थापना गर्ने : विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी आपतकालिन बालबालिका, बालविवाह, यौन दुर्व्यवहार, हेला, शोषण अपहेलना, बालश्रम र अन्य कारणले जोखिममा परेका बालबालिकाहरूको तत्काल उद्धार तथा सहयोग गर्नको लागि पालिका स्तरमा एक बाल कोषको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।
- (ज) अनुगमन र समिक्षा गर्ने: बालबालिकाहरूका लागि पालिका स्तरमा सम्पन्न क्रियाकलाप र सहयोगले उनीहरूको अवस्थामा आएको परिवर्तन, परेको प्रभाव आदि अनुगमन र समिक्षा गर्ने । कार्यक्रमको अनुगमन र समिक्षा त्रैमासिक, अर्धबार्षिक र बार्षिकरूपमा गर्ने र वडा बाल अधिकार समितिलाई आवश्यक सल्लाह सुझाव तथा निर्देशनहरू दिने ।
- (झ) बाल बालिका सम्बन्धी स्थिति पत्र तथा बजेट विश्लेषण प्रकाशन गर्ने : पालिकामा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्यांक अध्यावधिक गरि प्रत्येक वर्ष बालबालिकाको स्थिति पत्र तथा पालिकाले बालबालिकाको क्षेत्रमा विनियोजित बजेट र कार्यान्वयनको अवस्थालाई आधार बनाएर बजेट विश्लेषण प्रकाशन गर्ने ।
- (ञ) पारा सामाजिक कार्यकर्ताको व्यवस्था गर्ने : आवश्यकता अनुसार पालिकाले जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको घटना (मामला) व्यवस्थापनको लागि पारा सामाजिक कार्यकर्ताको व्यवस्था गर्ने र पारा सामाजिक कार्यकर्ताको काम, कर्तव्य र पारिश्रमिक पालिकाले तोके बमोजिम गर्ने ।
- (ट) प्रगति समिक्षा गर्ने : आवश्यकता अनुसार पालिकाले प्रत्येक वडाहरूमा भए गरेका क्रियाकलापहरूको समिक्षा गर्नको लागि प्रगति समिक्षा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- (ठ) बालबालिकाको उद्धार तथा पुर्न स्थापना: जोखिम अवस्थामा रहेका वा भेटिएका वा सुचना प्राप्त बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई ध्यानमा राखि प्रहरी प्रशासन तथा वडा बालअधिकार समितिको सहयोगमा उद्धार पुनर्स्थापना तथा सहयोग सञ्चालन गर्ने ।
- (ड) बालसंरक्षण संजाल गनठन गर्ने: बालबालिकाहरूको समग्र हित र अधिकारको प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुरक्षा, सहभागिता र बिकासको कार्यहरूलाई प्रभावकारी रूपमा पालिका भित्र कार्यान्वयन गर्न पालिकामा रहेका

सामुदायिक संघसंस्था, गैरसरकारी संस्था, सरोकारवालाहरु, वडा, पालिका समेतको सहभागिता रहने गरी पालिका स्तरिय र वडा स्तरिय बालसंरक्षण सञ्जालको गठन गर्ने । यो संजाल बालअधिकार समितिको अभिन्न सहयोगी साझेदार अंगको रूपमा रहनेछ ।

७. स्थानीय बाल अधिकार समितिको बैठक:

- (क) समितिको बैठक समितिको संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा सदस्य सचिवले आवश्यकता अनुसार बोलाउनेछ ।
- (ख) बैठकको अध्यक्षता समितिको संयोजकले गर्नेछ । निजको अनुपस्थितिमा जेष्ठ सदस्य वा उपस्थित सदस्यको सामुहिक निर्णयले अध्यक्षताको जिम्मेवारी वहन गर्नेछ ।
- (ग) निर्णय गर्दा सहमतिका आधारमा निर्णय गरिनेछ र सहमति नभएमा बहुमतले गरेको निर्णय मान्य हुनेछ ।
- (घ) समितिको निर्णय सदस्य-सचिवले प्रमाणित एवं अद्यावधिक राख्नेछ ।
- (ङ) स्थानीय बाल अधिकार समितिमा तत्काल कायम रहेका सदस्य सख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (च) स्थानीय बाल अधिकार समितिको सम्पर्क कार्यालय कार्यपालिकाले उपलब्ध गराएको स्थानमा रहनेछ ।
- (छ) सामान्यतया समितिको बैठकको गणपुरक संख्या समितिको सम्पूर्ण सदस्य संख्याको बहुमत सदस्यको उपस्थितीलाई मानिने छ । तर पहिलो पटक बोलाईएको बैठकमा बहुमत सदस्य उपस्थित नभएमा त्यसपछिको बैठकमा सम्पूर्ण सदस्य संख्याका ३५ प्रतिशत सदस्यको उपस्थितीलाई मानिनेछ ।

८. वडा बाल अधिकार समितिको गठन:

- (क) वडा बाल अधिकार समिति गठन गर्दा वडाको आवश्यकताको आधारमा यस कार्यविधिले तोके अनुसार वडा बाल अधिकार समिति गठन गरिनेछ ।
- (ख) वडा बाल अधिकार समिति गठन गर्दा निर्वाचित वडा प्रतिनिधिहरू, बाल क्लब प्रतिनिधि, वडामा बाल अधिकार सम्बन्धी काम गर्ने संघ संस्थाका प्रतिनिधि, महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका, स्वास्थ्य संस्थाको इन्चार्ज, संबन्धित क्षेत्रका बिद्यालयका प्रधान अध्यापकहरू तथा अन्य शिक्षकहरू र वडा सचिवको भेला गराई यस कार्यविधिले तोके बमोजिमको वडा बाल अधिकार समिति गठन गरिने छ ।
- (ग) वडा बाल अधिकार समितिका पदाधिकारीहरूले बाल संरक्षण सम्बन्धि आचारसंहितामा हस्ताक्षर गर्नेछन र सोको पालनाको लागि बालसंरक्षण नीतिको एक एक प्रति प्रदान गरिनेछ ।

९. वडा बाल अधिकार समितिको संरचना:

- (क) वडा बाल अधिकार समितिको संरचना तपसिल बमोजिमको हुनेछ ।
- वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको वडा सदस्य संयोजक १ जना
 - वडाले तोकेको महिला सदस्य सहित सदस्य १ जना
 - प्रअ वा शिक्षक बाट सदस्य १ जना
 - स्वास्थ्य संस्था प्रतिनिधि वा महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका बाट सदस्य १ जना
 - बाल अधिकार कर्मी -नागरिक समाजका प्रतिनिधि मध्ये कम्तीमा १ महिला सदस्य १ जना
 - वडा स्तरिय बाल सञ्जालको अध्यक्ष र एक बालिका समेत..... सदस्य २ जना
 - वडा प्रहरी प्रमुख, नेपाल प्रहरी सदस्य १ जना
 - आदिबासी, जनजाति, मधेसी, अल्पसंख्यक, दलित, अपांगता भएको व्यक्ति तथा पिछडिएका बर्ग र समुदायको प्रतिनिधित्व हुने गरी सदस्य २ जना
 - वडा सचिवको रूपमा कार्यरत कर्मचारी वा निजले तोकेको वडाको कर्मचारी सदस्य सचिव १ जना
- (ख) आवश्यकता अनुसार विकासका साझेदार संस्थाका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा सहभागी गराउन सकिनेछ ।
- (ग) तोकिएको संरचना अनुसारका व्यक्तिहरू उपलब्ध नभएमा वडा समितिको निर्णयले बाल अधिकारको निम्ति कार्यगर्न सक्ने अन्य कुनै व्यक्तिको छनौट गर्न सक्ने छ ।
- (घ) समितिको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ । तर समितिको संयोजक, सदस्य वा सदस्य सचिव मध्य कसैले तोकिएको जिम्मेवारी वहन गर्न नसकेको पर्याप्त आधार वा कुनै राजनितिक दल प्रतिको आस्थाको आधारमा कार्य गरेको आधार फेला परेमा निजको पद वडा समितिको निर्णयले जहिले सुकै खारेज गर्न सकिनेछ र सो रिक्त स्थानमा वडा समितिले निर्णय गरेको ब्यक्तिलाई नियुक्त गर्न सकिनेछ ।

१०. वडा बाल अधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- वडा बाल अधिकार समितिले बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ तथा प्रदेश स्तरिय बालबालिका सम्बन्धि ऐन २०७६ मा उल्लेखित बाल संरक्षणका सवालहरू र संघिय र प्रदेशका प्रचलित ऐन कानुनले प्रदान गरेका अन्य अधिकार, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा वडाले बाल अधिकार सम्बन्धी प्रदान गरेको अधिकार सहित तपसिल बमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकार हुनेछ ।
- (क) तथ्याङ्क संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने: वडा भित्रका बिशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा बालश्रम वा बालश्रमको जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने र वार्षिक रूपमा अद्यावधिक

गरी स्थानीय बाल अधिकार समितिमा सम्प्रेषण गर्ने ।

- (ख) वार्षिक योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन गर्ने ः वडा भित्रका बालबालिकाको आवश्यकता पहिचान गरी विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूको समन्वयमा वार्षिक योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- (ग) समन्वय र सहकार्य गर्ने: वडामा कार्यरत सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था, नीजि क्षेत्र, वडा कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, समूह, सञ्जाल, समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति जस्ता विभिन्न निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्ने र जोखिममा रहेका बालबालिकालाई आवश्यक सहयोग पुऱ्याउन र उनीहरूको संरक्षणको अधिकार सुनिश्चित गर्न सहयोग गर्ने ।
- (घ) सचेतना जगाउँने: आफ्नो वडाहरूमा बालबालिकामाथि हुने हिंसा, दुव्र्यवहार, हेला, शोषण र बालश्रमको अन्त्य गर्न तथा उनीहरूका लागि समुदाय, विद्यालय र परिवारमा सुरक्षित र संरक्षित वातावरण सिर्जना गर्न सहयोग पुऱ्रे किसिमका सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- (ङ) श्रोत नक्सांकन र सिफारिस संयन्त्रको स्थापना गर्ने: वडामा सरकारी, गैर सरकारी र नीजि क्षेत्रबाट बालबालिका तथा उनीहरूका परिवार लक्षित सेवाहरूको नक्सांकन गरी आवश्यक कार्यसूची तयार गर्ने । उल्लेखित उपलब्ध सेवाहरू जोखिममा रहेका बालबालिकाको समस्या समाधानमा केन्द्रित गर्न वडा स्तरीय सिफारिस संयन्त्र स्थापना गरी सक्रिय बनाउने ।
- (च) बालबालिका सम्बन्धी नीति तर्जुमा एवं कार्यान्वयनका लागि पैरवी गर्ने ः बालअधिकारको संरक्षण र प्रवद्र्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनको लागि वडा तथा पालिका स्तरमा पैरवी गर्ने ।
- (छ) बाल कोषको स्थापना गर्ने ः विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी आपतकालिन बालबालिका, बालविवाह, यौन दुव्र्यवहार, हेला, शोषण, अपहेलना, बालश्रम र अन्य कारणले जोखिममा परेका बालबालिकाहरूको तत्काल उद्धार तथा सहयोग गर्नको लागि वडा स्तरमा एक बाल कोषको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।
- (ज) अनुगमन र समिक्षा गर्ने: बालबालिकाहरूका लागि वडास्तरमा सम्पन्न क्रियाकलाप र सहयोगले बालबालिकाको अवस्थामा आएको परिवर्तन, परेको प्रभाव आदि अनुगमन र समिक्षा गर्ने । कार्यक्रमको अनुगमन र समिक्षा त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिकरूपमा गर्ने ।
- (झ) प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने: वडामा बालबालिका सम्बन्धी गरेका क्रियाकलापहरूको सम्पन्न प्रतिवेदन तयार गरी वडा स्तरका सरोकारवालाहरूसँग अर्धवार्षिक रूपमा सार्वजनिकरण गर्ने र सो प्रतिवेदन स्थानीय बाल अधिकार समितिमा पेश गर्ने ।
- (ञ) कार्यपालिका, पालिका स्तरीय बाल अधिकार समिति, वडा कार्यालयले दिएको निर्देशनको पालना गर्ने ।
- (ट) पारा-सामाजिक कार्यकताको परिचालन गर्ने: आफ्नो वडामा बालबालिकाहरूको घटना (मामला) व्यवस्थापनको लागि पारा-सामाजिक कार्यकर्ताको परिचालन गर्ने ।
- (ठ) बाल क्लब र बाल क्लब सञ्जालको गठन परिचालन आवद्धता गर्ने ः बाल क्लबहरूको गठन, क्षमता विकास र परिचालन तथा आवद्धता गर्ने गराउने । बाल क्लब गठन तथा सहजिकरण को लागि बाल क्लब गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका २०७८ बमोजिम हुनेछ ।

११. वडा बाल अधिकार समितिको बैठक:

- (क) वडा बाल अधिकार समितिको बैठक समितिको संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा सदस्य सचिवले आवश्यकता अनुसार बोलाउनेछ ।
- (ख) बैठकको अध्यक्षता समितिको संयोजकले गर्नेछ । निजको अनुपस्थितिमा जेष्ठ सदस्य वा उपस्थित सदस्यको सामुहिक निर्णयले अध्यक्षताको जिम्मेवारी वहन गर्नेछ ।
- (ग) निर्णय गर्दा सहमतिका आधारमा निर्णय गरिनेछ र सहमति नभएमा बहुमतले गरेको निर्णय मान्य हुनेछ ।
- (घ) समितिको निर्णय सदस्य-सचिवले प्रमाणित एवं अद्यावधिक राख्नेछ ।
- (ङ) वडा बाल अधिकार समितिमा तत्काल कायम रहेका सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (च) वडा बाल अधिकार समितिको सम्पर्क कार्यालय वडा कार्यालयले उपलब्ध गराएको स्थानमा रहनेछ ।
- (छ) सामान्यतया समितिको बैठकको गणपुरक संख्या समितिको सम्पूर्ण सदस्य संख्याको बहुमत सदस्यको उपस्थितीलाई मानिने छ । तर पहिलो पटक बोलाईको बैठकमा बहुमत सदस्य उपस्थित नभएमा त्यसपछिको बैठकमा सम्पूर्ण सदस्य संख्याका ३५ प्रतिशत सदस्यको उपस्थितीलाई मानिनेछ ।

१२. बालकोषको व्यवस्था:

विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी आपतकालिन बालबालिका, बालविवाह, यौन दुव्र्यवहार, हेला, शोषण, अपहेलना, बन्धक बालश्रम र अन्य कारणले जोखिममा परेका बालबालिकाहरूको तत्काल उद्धार तथा सहयोग गर्नको लागि पालिका तथा वडा स्तरमा एक-एक बाल कोषको स्थापना गरिनेछ । बालकोषको सञ्चालन बालकोष सञ्चालन कार्यविधि २०७८ अनुसार हुनेछ ।

१३. बाल कल्याण अधिकारीको व्यवस्था:

- (क) यस राप्ती गाउँपालिकाले बाल अधिकारको संरक्षण तथा समृद्धन गर्नको लागि बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५

को दफा ६१ अनुसार एक जना बाल कल्याण अधिकारीको व्यवस्था गर्नेछ । बाल कल्याण अधिकारीको सेवा सुविधाका तथा काम कर्तव्य र अधिकार यस कार्यविधिले तोके अनुसार हुनेछ ।

(ख) बाल कल्याण अधिकारी नियुक्त गर्दा नेपाल सरकारको अधिकृत स्तरको कर्मचारी सरहको रहने र नेपाल सरकारको अधिकृत स्तरको सेवा सुविधाहरू उपलब्ध गराइनेछ ।

१४. बाल कल्याण अधिकारीको काम कर्तव्य र अधिकार:

(क) निर्णय कार्यान्वयन गर्ने गराउने: स्थानीय बाल अधिकार समितिको निर्णय एवं निर्देशनहरूको व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

(ख) वार्षिक योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन गर्ने: स्थानीय सरकारबाट स्वीकृत नीति र योजना अनुरूप स्थानीय समितिको वार्षिक योजना र कार्यक्रम, बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा प्रतिवेदन तयार गरी समितिको बैठकमा पेश गर्ने ।

(ग) समन्वय र सहकार्य गर्ने: पालिका तथा वडामा कार्यरत सरकारी तथा गैर-सरकारी सस्था, नीजि क्षेत्रसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरि बालबालिकाको क्षेत्रमा लगानी बढाउन सहयोग गर्ने ।

(घ) जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्यांक संकलन, व्यवस्थापन तथा सहयोगको लागि स्थानीय बाल अधिकार समिति तथा वडा बाल अधिकार समितिलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।

(ङ) सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने: पालिका तथा वडाहरूमा बालबालिकामाथि हुने हिंसा, दुव्र्यवहार, हेला, शोषण, बालश्रम अन्त्य गर्न तथा उनीहरूका लागि समुदाय, विद्यालय र परिवारमा सुरक्षित र संरक्षित वातावरण सिर्जना गर्न सहयोग पुग्ने किसिमका सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने ।

(च) पालिका तथा वडाहरूमा कार्यरत सरकारी, गैर-सरकारी र नीजि क्षेत्रबाट बालबालिका तथा उनीहरूका परिवार लक्षित सेवाहरूको नक्सांकन गरी आवश्यक कार्यसूची तयार गर्ने । उल्लेखित उपलब्ध सेवाहरू जोखिममा रहेका बालबालिकाको समस्या समाधानमा केन्द्रित गर्न सिफारिस संयन्त्र स्थापना गरी सक्रिय बनाउने ।

(छ) बालअधिकारको संरक्षण र प्रबर्द्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनको लागि वडा तथा पालिका स्तरमा पैरवी गर्ने ।

(ज) पालिका तथा वडा स्तरमा स्थापना भएको बाल कोषको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक कार्य गर्ने गराउने ।

(झ) बालबालिकाहरूका लागि पालिका तथा वडास्तरमा सम्पन्न क्रियाकलाप र सहयोगले बालबालिकाको अवस्थामा आएको परिवर्तन, परेको प्रभाव आदि अनुगमन र समिक्षा गर्ने । कार्यक्रमको अनुगमन र समिक्षा त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक रूपमा गर्ने र सो को प्रतिवेदन स्थानीय बाल अधिकार समितिमा पेश गर्ने ।

(ञ) बालबालिका सम्बन्धी स्थिति-पत्र तथा बजेट विश्लेषण प्रकाशन गर्ने: पालिकामा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्यांक अध्यावधिक गरि प्रत्येक वर्ष बालबालिकाको स्थिति पत्र तथा पालिकाले बालबालिकाको क्षेत्रमा विनियोजित बजेट र कार्यान्वयनको अवस्थालाई आधार बनाएर बजेट विश्लेषण स्थानीय बाल अधिकार समितिको स्वीकृतिले प्रकाशन गर्ने । प्रकाशित प्रतिवेदन प्रदेश बाल अधिकार समिति र राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषदमा पेश गर्ने ।

(ट) आन्तरिक धर्मपुत्र धर्मपुत्री लिने दिने व्यक्तिलाई स्थानीय बाल अधिकार समितिमा सुचिकृत गर्ने र लिखत तयार गर्ने ।

(ठ) आन्तरिक धर्मपुत्र धर्मपुत्री, संरक्षक नियुक्त तथा तोक्ने कार्यमा सम्बन्धित निकायलाई सहयोग तथा सहजिकरण गर्ने ।

(ड) स्थानीय तहमा नियुक्त तथा परिचालित पारा-सामाजिक कार्यकर्ता, समाजसेवी तथा मनोविज्ञलाई परिचालन गर्ने ।

(ढ) स्थानीय तह भित्र सञ्चालनमा रहेका बाल गृह, बाल सुधार गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, अस्थायी संरक्षण केन्द्र, निगरानी कक्ष जस्ता आवासीय संरक्षण गृहहरूको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने, निर्देशन दिने तथा पृष्ठपोषण गर्ने वा बन्द गर्न आवश्यक भएमा सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने ।

(ण) बाल क्लब र बाल क्लब सञ्चालको गठन, परिचालन तथा आबद्धता गर्ने: बाल क्लबहरूको गठन, क्षमता विकास र परिचालन तथा आबद्धता गर्ने गराउने ।

(त) कार्यपालिका, पालिका स्तरिय बाल अधिकार समितिले दिएको थप काम तथा निर्देशनको पालना गर्ने ।

(थ) बेवारिसे अवस्थामा फेला परेका बालबालिका वा त्यस्तो बालबालिकालाई बुझाउन ल्याएमा बालकको यथासम्भव तीन पुस्ते पत्ता लगाउने र आवश्यक संरक्षणको लागि बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को मातहतमा रहि संरक्षण गर्ने ।

१५. बैठक खर्च, आर्थिक प्रतिवेदन र लेखापरीक्षण

(क) बैठक व्यवस्थापन खर्च पालिकाले व्यवस्थापन गरे बमोजिमको हुनेछ । बैठक सञ्चालन गर्नको लागि पालिका तथा वडामा कार्यरत गैहसरकारी सस्थाहरूको साझेदारीमा समेत व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

(ख) बालबालिका सम्बन्धी गरेका क्रियाकलापहरूको सम्पन्न प्रतिवेदन तयार गरी सरोकारवालाहरूसँग वार्षिक रूपमा सार्वजनिकरण गर्ने र सो प्रतिवेदन पालिकामा पेश गरिनेछ । साथै पालिकाले दिएको निर्देशनको पालना

गरिनेछ ।

(ग) पालिकाले नियुक्त गरेको लेखापरिक्षकबाट प्रत्येक वर्ष आय-व्ययको विवरणको लेखापरिक्षण गराउनुपर्नेछ ।

१६. समन्वय र सहयोग

(क) बाल अधिकारको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धनको क्षेत्रमा काम गर्ने स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका विकासका साझेदार संस्थासँग साझेदारी र समन्वयमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(ख) आवश्यकतामा आधारित कार्यक्रम निर्माण, कार्यान्वयन गर्न गराउन अन्य निकायसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

(ग) कार्यक्रमबाट उपलब्ध हुने सूचनालाई सवै सरोकारवालाको सहयोग लिएर व्यापकता प्रदान गरिनेछ ।

१७. कार्यविधिको व्याख्या तथा संशोधन तथा बचाउ

यस कार्यविधिको व्याख्या तथा संशोधन कार्यपालिकाको बैठकले आवश्यकता अनुसार गर्न सक्नेछ । कार्यविधिमा उल्लेख भएका विषयहरू नेपाल सरकारको प्रचलित कानूनसँग बाझिएको खण्डमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।

१८. स्थानीय बाल अधिकार समिति र वडा वाल अधिकार समिति खारेज हुन सक्ने अवस्था

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र कार्यपालिकाले पर्याप्त कारण सहित आवश्यकता नरहेको देखिएमा कार्यपालिकाको निर्णयले खारेज गर्न सकिनेछ ।

१९. बाधाअडकाउ फुकाउ र खारेजी:

यो कार्यविधिको बाधाअडकाउ फुकाउ र खारेजी देहाय बमोजिम हुनेछ

(क) यो कार्यविधि कार्यान्वयन हुनुभन्दा पहिले स्थानीय बालअधिकार समिति सम्बन्धि पालिकाबाट भएका सम्पूर्ण कार्यहरू यसै कार्यविधि बमोजिम भएको मानिनेछ ।

(ख) यो कार्यविधिको सम्बन्धमा कुनै विवाद भएमा पालिकाको गाउँसभाले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ । गाउँसभाले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझाउने पक्ष वा ब्यक्तिले सम्बन्धित जिल्लाको जिल्ला अदालतमा उजुरी गर्न सक्नेछन् र अदालतले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(ग) पर्याप्त कारणहरूको आधारमा गाउँकार्यपालिकाको सिफारिसमा गाउँसभाले यो कार्यविधि खारेज गर्न सक्ने छ वा नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले यो कार्यविधिलाई प्रतिस्थापन गर्ने व्यवस्था गरेमा वा निर्देशन दिएको अवस्थामा गाउँ कार्यपालिकाले खारेज गर्न सक्नेछ ।

२०. संशोधन:

गाउँ कार्यपालिकाले यो कार्यविधिमा समयानुकूल संशोधन वा कुनै व्यवस्था थपघट गर्न सक्ने छ । तर त्यस्तो संशोधन वा थपघट गाउँसभाबाट अनुमोदन गराउनुपर्ने छ

आज्ञाले,
शोभाराम रिजाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत